

УДК 316.334.2:331.556(477.7)

ПІВДЕННИЙ РЕГІОН УКРАЇНИ ЯК ЦІЛІСНИЙ ПРОСТІР ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ: СПЕЦИФІКА, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Чорна Вікторія Олександрівна – кандидат соціологічних наук, старший викладач кафедри соціології Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У статті здійснено характеристику сучасного південного регіону України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області) як цілісного економіко-демографічного простору, його господарства та рекреаційної сфери, етнічної та статеві-вікової структури населення. Це дозволило автору визначити та проаналізувати наявну на даний час економічну активність населення регіону, включаючи дані про зайнятість, міграцію та безробіття за останні роки (2015–2016 рр.), а також оцінити перспективи його розвитку.

Ключові слова: Південний регіон України, Причорноморський економічний район, соціально-економічний простір, економічна активність населення, зайнятість, безробіття, міграція.

В статье осуществлена характеристика современного южного региона Украины (Одесская, Николаевская, Херсонская области) как целостного экономико-демографического пространства, его хозяйства и рекреационной сферы, этнической и половым-возрастной структуры населения. Это позволило автору определить и проанализировать имеющуюся в настоящее время экономическую активность населения региона, включая данные о занятости, миграции и безработицы за последние годы (2015-2016 гг.), а также оценить перспективы его развития.

Ключевые слова: Южный регион Украины, Причерноморский экономический район, социально-экономическое пространство, экономическая активность населения, занятость, безработица, миграция.

Southern Ukraine (Odessa, Mykolayiv, Kherson provinces (oblasts)) as an integral economic and demographic area, its economy, recreational sphere, ethnic and age-sex structure of the population is described in the article. This allowed the author to identify and analyze the current economic activity of the population, including data on employment, migration and unemployment in recent years (2015-2016) and evaluate the prospects for its development.

Keywords: Southern Ukraine, Black Sea economic region, socio-economic area, economic activity of the population, employment, unemployment, migration.

Після анексії Російською Федерацією АР Крим навесні 2014 р. Південний регіон України нині об'єднує Одеську, Миколаївську та Херсонську області в межах Причорноморського економічного району. Територіальна трансформація за рахунок зміни чисельності підпорядкованих субрегіонів спричинила суттєві зміни соціально-економічного устрою Причорноморського економічного району, передусім за рахунок наявності активно рухливого ринку праці. Одним з найважливіших механізмів його розвитку виступає трудова міграція населення внутрішнього характеру. Вона органічно включається до контексту територіальних проблем, перетворюючись на невід'ємну складову системи регіонального господарювання.

З урахуванням усіх детермінант, зауважимо, що, перш ніж пропонувати певні пропозиції щодо удосконалення державної міграційної політики на рівні регіону, необхідно визначити специфіку його географічного розташування, соціально-економічного розвитку, окреслити соціальні індикатори вивчення окремих видів внутрішніх трудової міграції, характерних для даного регіону, адже кожен з них вимагає специфічного регулювання, націленості на згладжування суперечностей інтересів територіальних спільнот сільського й міського типів, великих і малих міст, між автохтонними мешканцями та переселенцями.

Дослідження й комплексний аналіз демографічних і соціально-економічних характеристик представлені в працях І. Прибиткової, Е. Лібанової, І. Майданік, О. Малиновської, С. Пирожкова, О. Позняка, Ю. Римаренка, О. Хомри, Б. Юськіва, А. Лобанової, В. Онищука, В. Полторака, Н. Варги та ін. Науковий аналіз проблем, пов'язаних із процесами виникнення й розвитку трудових міграцій громадян України в різних аспектах міграційних процесів, пропонують у своїх роботах М. Ожеван, Т. Петрова, В. Нагорний, О. Примак та ін.

Мета статті – проаналізувати сучасний південний регіон України як цілісний специфічний простір економічної активності населення.

Північне Причорномор'я є найбільш економічно розвиненим і заселеним регіоном Півдня України, який простягнувся від Дністра до Дніпра і включає прибережні частини трьох областей (Одеської, Миколаївської, Херсонської). Економіко-географічне положення Причорноморського району характеризується межуванням на півночі з Центральним, на сході – з Придніпровським районами, на заході з Молдовою і Румунією, наявністю виходу до Чорного та Азовського морів.

Так, Херсонська область з кількістю 1 066 444 мешканців, площа якої становить 28,5 тис. км² – 4,7 % від

території України, на сході межує із Запорізькою, на півдні по Сивашу та Перекопському перешийку – із Кримом, на північному заході – з Миколаївською, на півночі – із Дніпропетровською областями України. Омивається на південному сході Чорним, на південному заході – Азовським морями [3].

В свою чергу, Миколаївська область, в якій проживають 1 163 627 осіб, площа якої становить 24,6 тис. км² – 4,1 % від загальної території держави, на заході межує з Одеською, на півночі – з Кіровоградською, на сході та північному сході – з Дніпропетровською, на півдні – з Херсонською областями [1].

Нарешті, Одеська область з населенням 2 385 382 осіб, площа – 33,31 тис. км² – 5,5 % від території України, на півночі та сході межує з Вінницькою, Кіровоградською, Миколаївською областями, на півдні – з Румунією, на заході – з Молдовою. З півдня омивається водами Чорного моря [2].

Найбільш віддаленим куточком Півдня України є місто Рені, розташоване на кордоні з Румунією і Молдовою. Його потенціал транспортного вузла обмежується браком залізничних під'їзних колій по території України. На кордоні з Молдовою знаходиться м. Болград, більшість мешканців якого складають болгари, кількість яких є майже у 10 разів вищою за кількість українців. П'яту частину територіальної громади цього міста складають гагаузи, а десяту – росіяни [4].

Специфіка історичного освоєння території має свій визначений відбиток – етнічну строкатість населення регіону. Дані у таблиці 1 відображають наявний національний склад півдня України на момент проведення останнього перепису населення у 2001 р., свіжі ж дані можуть суттєво відрізнятися, насамперед через наявні міграційні тенденції в регіоні, пов'язані з соціально-політичною, соціально-економічною ситуацією в країні, зокрема окупацією Росією АР Крим, ситуацією в АТО.

Таблиця 1.

Етнічний склад областей півдня України (за даними Перепису населення 2001 р.)

Область / Представництво національних громад у %	Українці	Росіяни	Болгари	Молдовани	Гагаузи	Євреї	Білоруси	Вірмени	Цигани	Татари	Кримські татари
Одеська	62,8	20,7	6,1	5,0	1,1	0,5	0,5	0,3	0,2	–	–
Миколаївська	81,9	14,1	0,4	1,0	–	0,3	0,7	0,3	–	–	–
Херсонська	82,0	14,1	–	0,4	–	–	0,7	0,4	–	0,5	0,2

Джерело: [6]

Загальний адміністративно-територіальний поділ областей півдня України представлено у таблиці 2, а вікова структура населення – у таблиці 3.

Таблиця 2.

Адміністративно-територіальний поділ областей півдня України (на 01.01.2015 р.)

Область	Міст обласного значення	Міст районного значення	Селищ міського типу	Сільських населених пунктів	Кількість районів
Одеська	9	10	33	1124	26
Миколаївська	5	4	17	894	19
Херсонська	4	5	31	658	18

Джерела: [1; 2; 3]

Вікова структура населення (на 01.01.2015 р.)

Вікові категорії	Одеська область	Миколаївська область	Херсонська область	Разом	
Міське					
0–15	243043	118198	102171	463412	15,32
16–59	1000810	498537	405362	1 904709	62,96
60–64	100598	53877	43338	197813	6,54
65–69	77436	38892	31201	147529	4,88
70 і старше	162958	80455	68185	311598	10,30
Разом	1 584845	789959	650257	3 025061	100,00
Сільське					
0–15	162573	68806	74114	305493	19,21
16–59	484125	226736	257074	967935	60,86
60–64	47049	21056	25525	93630	5,89
65–69	29007	14641	16199	59847	3,76
70 і старше	77783	42429	43275	163487	10,28
Разом	800537	373668	416187	1 590392	100,00

Джерело: [7]

Відзначимо, що південний регіон заселений значно менше, ніж інші регіони України, середня щільність населення становить 62 особи/км². Щільність сільського населення степової частини регіону не перевищує 20 осіб/км². У містах проживає трохи більше 64 % населення [8, с. 10–64]. Варто зазначити, що чисельність населення Нового Півдня налічує 4 615 453 осіб, що складає 10,79 % від загальної чисельності населення України.

Також специфічною рисою статеві-вікової структури населення Півдня є те, що доля осіб старшої вікової групи регіону є найнижчою в порівнянні з іншими регіонами країни (20 %), а працездатного населення – найвищою (72,7 %). Більшість працездатних осіб зайнята у сфері матеріального виробництва (52 %), тоді як кількість зайнятих у невиробничій сфері становить 48 %, і до того ж постійно зростає.

Загальна економічна активність населення регіону проілюстрована даними, наведеними у таблиці 4.

Таблиця 4.

Загальна економічна активність населення (на 01.01.2016 р.)

Область	Економічно активне населення				Середньомісячна заробітна плата
	у віці 15–70 років		працездатного віку		
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	
Одеська	1 086,3	61,2	1 048,7	70,2	3 814,50
Миколаївська	558,2	64,0	540,9	74,4	3 984,33
Херсонська	496,6	62,5	487,2	73,4	3 122,64

Джерела: [1; 2; 3]

На початок 2016 р. чисельність зайнятого населення працездатного віку в Миколаївській області є найвищою, порівняно з іншими областями регіону, і становить 67,6 % від населення відповідної вікової групи, трохи менше – в Одеській (65,8 %) та Херсонській (65,7 %) областях, тоді як по Україні в цілому цей показник становить 64,7 %. Що стосується чисельності безробітного населення, то найвищий показник безробіття спостерігається в Херсонській області – 10,4 % населення працездатного віку, тоді як у Миколаївській і Одеській областях цей показник дорівнює 9,2 % та 6,7 % відповідно, тоді як кількість безробітних з числа осіб працездатного віку в цілому по Україні становить 9,5 % (див. табл. 5).

Таблиця 5.

Співвідношення зайнятого/безробітного населення (на 01.01.2016 р.)

Область	Зайняте населення				Безробітне населення				Середня тривалість пошуку роботи, місяців
	У віці 15–70 років		Працездатного віку		У віці 15–70 років		Працездатного віку		
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	
Одеська	1016,2	57,3	978,6	65,8	70,1	6,5	70,1	6,7	4
Миколаївська	508,7	58,4	491,4	67,6	49,5	8,9	49,5	9,2	5
Херсонська	445,8	56,1	436,4	65,7	50,8	10,2	50,8	10,4	5
Україна	16443,2	56,7	15742,0	64,7	1654,7	9,1	1654,0	9,5	7

Джерела: [1; 2; 3]

Більша частина робочої сили Одеської області зосереджена у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (29,95 %), промисловості (20,22 %), оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспорту (14,49 %), тоді як у Херсонській та Миколаївській областях, відповідно – у сфері промисловості (35,83 % і 40,26 %) та сільському господарстві (26,34 % і 18,6 %). Аналіз даних про динаміку зайнятості працівників за видами економічної діяльності свідчить, що за останні 5 років суттєвих змін не

відбулося, за винятком сфери сільського господарства, у якому спостерігається збільшення чисельності зайнятих осіб. Зазначимо наявність певних зрушень відсоткового співвідношення зайнятих в окремих сферах економічної діяльності: в Одеській області – у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (з 3,97 % у 2012 р. до 5,17 % у 2015 р.); охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (з 1,58 % у 2012 р. до 1,78 % у 2015 р.); мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (з 0,34 % у 2013 р. до 0,48 % у 2015 р.); у Миколаївській області – у сфері фінансової та страхової діяльності (з 0,12 % у 2011 р. до 0,31 % у 2015 р.); освіти (з 0,31 % у 2011 р. до 0,22 % у 2015 р.); охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (з 0,83 % у 2011 р. до 0,92 % у 2015 р.); мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (з 0,15 % у 2011 р. до 0,21 % у 2015 р.) (див. табл. 6).

Подібні тенденції на тлі скорочення демографічної чисельності населення можуть свідчити про наявний притік робочої сили, зокрема за рахунок внутрішньої трудової міграції.

Таблиця 6.

Кількість зайнятих працівників у різних сферах економічної діяльності (2015 р.)

Сфери економічної діяльності / Облaсті	Одеська	Миколаївська	Херсонська
Разом, у тому числі:	308256	118178	94957
сільське, лісове та рибне господарство	31936	21978	25017
промисловість	62315	47581	34021
будівництво	16125	5469	4453
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	44665	17448	12724
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	92313	10529	6685
тимчасове розміщування й організація харчування	5278	1468	1540
інформація та телекомунікації	6106	1012	905
фінансова та страхова діяльність	1460	365	244
операції з нерухомим майном	12837	3053	2997
професійна, наукова та технічна діяльність	8852	2716	1788
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	15952	4398	2254
освіта	1379	260	295
охорона здоров'я, соціальна допомога	5478	1091	1320
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1485	243	117
надання інших видів послуг	2015	567	597

Джерела: [1; 2; 3]

У загальнонаціональному поділі праці Південний регіон вирізняється наявністю галузі машинобудування, зокрема виробництва суден та сільськогосподарських машин, харчової промисловості, сільського та рекреаційного господарства. У сфері машинобудування зайнята майже третина промислово-виробничого персоналу (див. рис. 1). Галузь має високий рівень спеціалізації, особливо в суднобудуванні. Потужності верфей Миколаєва та Херсона дають змогу будувати кораблі будь-яких типів, у тому числі й унікальні (наприклад, авіаносці).

Рисунок 1. Структура зайнятості за сферами економічної діяльності у 2015 р. (у розрізі областей, %)

У зв'язку з евакуацією флоту з Криму його розміщення, утримання та реконструкція здійснюється саме на території Причорномор'я (Одеса, Миколаїв, Очаків, Іллічівськ).

Сільськогосподарське машинобудування, зосереджене в Одесі й Херсоні, спеціалізується на виробництві знарядь обробки ґрунтів (плугів, культиваторів, сівалок), іригаційного устаткування. Набуває розвитку автоскладальне виробництво (Іллічівськ, Одеса), виготовлення електроприладів та електрообладнання (Нова Каховка, Первомайськ, Одеса).

Харчове виробництво Південного регіону відіграє провідну роль у господарському комплексі всієї України, адже тут виробляється 10 % м'ясної продукції (Одеса, Миколаїв, Херсон, Первомайськ, Вознесенськ), 15 % молочної продукції (Балта, Одеса); 35 % плодоовочевих консервів, 90 % вина (Одеса, Херсон, Коблево), 21 % олії від загальнонаціонального обсягу вироблення продукції.

Легка промисловість Півдня України характеризується наявністю текстильної галузі: в регіоні виробляється 20 % української тканини. Безпосередньо ця галузь представлена такими підприємствами, як Херсонський бавовняний комбінат, Одеська канатно-джгутова фабрика, вовняні фабрики Одеси і Татарбунарів. Окрім того слід наголосити увагу на наявності у великих і малих містах Півдня розвиненої швейної промисловості.

Основна територія Причорноморського економічного району знаходиться у степовій зоні, яка майже повністю розорана (за рівнем розораності сільськогосподарських угідь Південь посідає одне з перших місць в Україні). Земельні ресурси регіону є виключно важливими для його соціально-економічного розвитку, більшу частину території цього економічного району займають чорноземи, що на півдні переходять у каштанові ґрунти, які, за умов належного зрошення та дотримання високого рівня агрокультури, щиро відрізняються родючістю, а це особливо важливо для вирощування сільськогосподарських культур, зокрема пшениці й соняшнику. Сільське господарство району доволі потужне й виробляє 1/5 сільськогосподарської продукції країни, характеризується виробництвом пшениці, соняшнику, кукурудзи, овочів, винограду, ефіроолійних, баштанних культур.

В Одеській області в агропромисловій сфері зосереджена понад половина виробничих фондів, тому в ньому виробляється 42 % валового суспільного продукту Одещини. Земельний фонд області складає 3,331 млн. га, у тому числі 2,594 млн. га (78,0 %) – сільськогосподарські угіддя, що закріплені за землекористувачами, які займаються сільськогосподарським виробництвом. На початок 2016 р. в області функціонує 934 агроформування ринкового типу, із них 15,4 % складають приватні підприємства, господарські товариства – 31,2 %, сільськогосподарські кооперативи – 29,2 %, селянські (фермерські) господарства – 20,8 %, інші суб'єкти господарювання – 3,4 %. Основний напрям виробничої сільськогосподарської спеціалізації області – зерно-скотарський з розвиненим виробництвом соняшнику, винограду, птахівництвом та свинарством. В області розвинена система підприємств харчової та переробної промисловості, що забезпечує переробку сільськогосподарської продукції та сировини. Значного розвитку набули зернопереробна, плодоовочева, виноробна, молочна та м'ясопереробна галузі. Помітну роль у збільшенні виробництва товарної продукції відіграють підсобні цехи сільськогосподарських підприємств, які виробляють значну частку продукції: виноматеріали, олію, м'ясо-молочну продукцію та ін. [2].

На Миколаївщині зосереджено 2,12 млн. га сільськогосподарських угідь, що становить 5 % орної землі в Україні. У виробничій структурі сільського господарства області переважає рослинницько-тваринницьке господарство, у ньому задіяні 750 сільськогосподарських підприємств, 3,9 тис. фермерських господарств та понад 220 тис. господарств населення. Внесок області в загальнодержавне виробництво зернових культур складає 5–6%, соняшнику – 7 % та більш ніж 3 % овочів, молока та яєць – 2,4 % [1].

Загальна площа сільськогосподарських угідь Херсонської області складає 1,969 млн. га, з них 1,776 млн. га – рілля, 26,6 тис. га – багаторічні насадження, 10,4 тис. га – сіножаті, 155,7 тис. га – пасовища. У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву. Область є одним з національних лідерів у вирощуванні овочів і баштанних культур. В області активно розвивається тваринництво, зокрема функціонує дослідне господарство «Асканійське» Національної академії аграрних наук України, що спеціалізується на м'ясному тваринництві. На його племінному заводі вирощується велика рогата худоба, а також вівці асканійської тонкорунної породи. Серед нових напрямів розвитку птахівництва – і незвичні види, які тим не менш вже користуються попитом: розведення перепелів і страусів [3].

Близькість розташування до морів, поєднання сприятливих кліматичних умов, лікувальних вод та грязей створює унікальні можливості для розвитку наявних рекреаційних ресурсів на всьому узбережжі Причорноморського економічного району.

Туристично-рекреаційна сфера Одеської області представлена 92 природно-заповідними зонами, зокрема: Дунайським біосферним заповідником, Дунайським та Дністровським плавнями, ландшафтним парком «Гилігульський», ботанічним садом Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 19 парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва, 2 заповідними урочищами. Справжнім природним багатством області можна вважати наявні унікальні лікувальні грязі та мінеральні води. На Одещині функціонують 704 курортно-оздоровчі установи та заклади, що приймають і обслуговують туристів та відпочиваючих, зокрема серед них: санаторно-курортні заклади, дитячі оздоровні, пансіонати, будинки та бази відпочинку, готельні господарства, які одночасно можуть вмістити близько 100 тис. осіб [5].

Курортно-рекреаційний комплекс Миколаївщини представлений трьома розвинутими курортними зонами відпочинку – с. Коблево, Рибаківка, м. Очаків. Миколаївщину можна відвідувати не тільки через її Чорноморське узбережжя. Від с. Мигії до легендарного острова Березань у Чорному морі територією області пролягли туристичні маршрути, які включають автобусні переїзди, пішохідні переходи, водний

слалом, кінні переходи, рафтинг, яхтинг [4].

Справжньою окрасою області є її природно-заповідний та природоохоронний фонд, зокрема, на її території знаходяться: частина Чорноморського біосферного заповідника, два Національних природних парки «Бузький Гард» (регіональний ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя») та «Білобережжя Святослава» (регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»), природний заповідник (Сланецький степ), регіональні ландшафтні парки (Приінгульський та Тилігульський) та 46 заказників [4].

Херсонщина вирізняється з-поміж інших областей Південного регіону України наявністю сприятливих природних рекреаційних умов, зокрема за рахунок присутності великої кількості солоних озер, ропа і грязі яких мають лікувальні властивості. Серед іншого специфіка Херсонської області визначається наявними можливостями масового відпочинку на узбережжі таких водойм, як Чорне та Азовське моря, Каховське водосховище, Дніпровський лиман, долини річок Дніпро й Інгулець. У Херсонській області налічується 69 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (загальна площа понад 123 тис. га), у тому числі біосферні заповідники (Асканія-Нова та частина Чорноморського біосферного заповідника), заказники (Бакайський, Березові колки, Джарилгацький, Лгорлицький, Саги), пам'ятники природи, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва та заповідні урочища місцевого значення.

Південний регіон характеризується також наявністю транспортних коридорів міжнародного значення, зокрема:

1) Пан-Європейського № 9, який сполучає Фінляндію, Росію, Литву, Білорусь, Україну, Молдову, Румунію, Болгарію та Грецію;

2) Іданськ – Одеса (Балтійське море – Чорне море), учасники: Італія, Словенія, Угорщина, Словаччина, Україна;

3) Європа – Кавказ – Азія (ТРАСЕКА), учасники: Україна, Молдова, Болгарія, Румунія, Туреччина, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Туркменістан, Узбекистан, Казахстан, Киргизстан і Таджикистан;

4) Пан-Європейського № 7 Дунайського (водного), що поєднує Німеччину, Австрію, Словаччину, Угорщину, Хорватію, Югославію, Болгарію, Румунію, Молдову, Україну [10].

Мабуть, найбільший потенціал для сталого розвитку має Ізмаїл – місто обласного підпорядкування, розташоване на кордоні з Румунією. Саме через це місто проходять міжнародні транспортні коридори, зокрема Пан-Європейський, що сполучає між собою Західну і Східну Європу. Водночас Ізмаїл є культурним центром Бессарабії і навіть має статус історичного центру. Також м. Кілія має усі можливості для розвитку багатогалузевого господарства: сільськогосподарського виробництва, промисловості, транспортної системи, будівництва, туризму. Насамперед воно славиться своїм суднобудуванням та судноремонтом завдяки роботі Чилійського суднобудівельно-судноремонтного заводу, який виробляє судна класу «ріка-море», у тому числі, для судновласників Бельгії, Голландії, Німеччини.

Поділяючи думки вітчизняних дослідників (А. Єрмолаєв, В. Лупацій, О. Маркєєва, Л. Поляков, В. Потапенко, І. Клименко, В. Романова, С. Таран, В. Ємець, С. Денисенко), зазначимо, що серед перспективних напрямів розвитку соціально-економічної інфраструктури регіону як чинників внутрішніх трудовіграційних процесів слід виділити такі:

1. Потенціал розвитку Південного регіону як морського оплоту держави визначається високим індексом транзитивності, наявністю потужних портів, значним зовнішньоторговельним оборотом, значною довжиною морських кордонів та площею водного простору, сприятливими кліматичними умовами. Розбудова портової інфраструктури, оновлення морського торгового флоту, розвиток транспортно-логістичної інфраструктури, відновлення рибного господарства є потужним поштовхом нового витка розвитку стратегічної бази Нового Півдня України.

2. Реіндустріалізація виробничої сфери регіону (суднобудування, машинобудування, агропромислового комплексу) відкриває можливості для розвитку Півдня. Зокрема, високий агровиробничий та експортний потенціал Причорномор'я, зумовлений наявністю великих земельних ресурсів з високою родючістю та біологічних ресурсів моря, лиманів, великих річок, ресурсів біосфери, повинен стати основою для розвитку обсягів зернового господарства, вирощування соняшнику й ріпаку, овочівництва, виноградарства, садівництва.

3. З іншого боку, Південь України є найперспективнішим регіоном для розвитку зеленої енергетики, зокрема будівництва сонячних електростанцій, упровадження біоенергетичних технологій на основі відходів сільського господарства (тваринництва, сільськогосподарських рослин), біомаси заплавлених зон, очерету тощо.

4. У Причорномор'ї сьогодні сконцентровано ліву частку морського туристично-рекреаційного потенціалу країни, що включає значну кількість оздоровчо-рекреаційних та лікувально-профілактичних закладів; розвинену мережу культурних закладів (музеїв, театрів тощо), пам'яток історії та архітектури, морські та лиманні пляжі, унікальні поклади лікувальних грязей (Куяльницький лиман), мінеральних вод, заповідні ландшафти. При цьому анексія Криму актуалізувала значення приморських територій як головного туристично-рекреаційного регіону країни. Це створює нові можливості для розвитку сектора й вимагає реалізації заходів, спрямованих на підвищення його привабливості для українських та іноземних

туристів, оновлення та розширення туристичної та соціально-культурної інфраструктури [10, с. 28].

Узагальнюючи, зазначимо, що основні статистичні показники соціально-економічного розвитку Причорноморського економічного району у розрізі областей дозволив виділити субрегіони, функціонування яких і визначає специфіку Південного регіону України:

– Одеський субрегіон, що характеризується низьким рівнем міграційних відтоків, високою міграційною привабливістю і значним економічним потенціалом (додатне значення сальдо міграції; найнижчий у регіоні показник безробіття; друге місце в Україні за кількістю зареєстрованих нелегальних мігрантів; найвищий у регіоні рівень життя населення);

– Херсонський субрегіон міграційного відтоку з низьким рівнем соціально-економічного розвитку (від'ємне значення сальдо міграції; найвищий у регіоні показник безробіття; найнижчий у регіоні рівень життя населення);

– Миколаївський субрегіон високої міграційної привабливості з середнім рівнем соціально-економічного розвитку (від'ємне значення сальдо міграції; середній показник безробіття; найвищий у регіоні рівень розвитку житлового будівництва, капіталовкладень та інвестицій).

ЛІТЕРАТУРА: 1. Головне управління статистики в Миколаївській області [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>; 2. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>; 3. Головне управління статистики в Херсонській області [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua>; 4. Миколаївська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.mk.gov.ua/ua/myko/touri/>; 5. Одеська обласна Рада [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/odeska-oblast/pasport-oblasti/>; 6. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>; 7. Розподіл постійного населення за статтю та віком: статистичний збірник. – К. : Державний комітет статистики, 2015. – 349 с.; 8. Розвиток Південного регіону України: соціально-управлінський аспект : наук. розробка / [авт. кол. З. В. Балабаєва (наук. кер.), І. Л. Росколотько, С. В. Овчаренко та ін.]. – К. : НАДУ, 2011. – 64 с.; 9. Романенко І. О. Вплив трудової міграції на формування людського капіталу в глобальному конкурентному середовищі / І. О. Романенко // Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (7 листопада 2013 року) / МОН України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2013. – С. 356-359; 10. Український Південь: сучасні виклики та стратегічні пріоритети розвитку / [А. Єрмолаєв, В. Лупацій, О. Маркеєва, Л. Поляков, В. Потапенко, І. Клименко, В. Романова, С. Таран, В. Ємець, С. Денисенко]. – К. : Інститут стратегічних досліджень, 2014. – 46 с.; 11. Шульга Н. А. Великое переселение народов: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты / Н. А. Шульга. – К. : ИС НАНУ, 2002. – 700 с.